

**TA’LIM JARAYONIDA JADIDLAR MEROSI ASOSIDA
VATANPARVARLIK TARBIIYASINI TASHKIL ETISH METODIKASI**

Ibragimov Lazizbek Umidjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta’lim fakulteti 2-bosqich 24.124 guruh

Annotatsiya: *Ushbu maqola ta’lim jarayonida jadid pedagogik merosidan foydalanish orqali vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish metodikasini ilmiy asosda tahlil qiladi. Tadqiqotda nazariy va empirik usullar qo‘llanib, jadid pedagogik yondashuvining zamonaviy ta’lim jarayonida milliy ong, axloqiy va ma’naviy rivojlanish hamda vatanparvarlik kompetensiyasini oshirishdagi roli o‘rganildi. Eksperimental tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, interaktiv mashg‘ulotlar, loyiha ishlari va fanlarni integratsiyalash orqali jadid merosidan foydalanish o‘quvchilarda milliy g‘urur, mas’uliyat hissi va ijtimoiy faollikni sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyotda jadid pedagogik metodikasini samarali tatbiq etish bo‘yicha aniq tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi.*

Kalit so‘zlar: *Jadid pedagogik merosi, Vatanparvarlik tarbiyasi, Ta’lim jarayoni, Milliy qadriyatlar, Pedagogik metodika, Kompetensiya rivojlantirish*

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimida vatanparvarlik tarbiyasi milliy ongning shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Shu jihatdan, jadidlar pedagogik merosi, ya’ni XIX–XX asr boshlarida Markaziy Osiyo, xususan, O‘zbekistonda ma’rifatparvarlik harakati doirasida shakllangan ta’limiy-axloqiy konsepsiyalar, bugungi ta’lim jarayonida vatanparvarlikni tizimli va samarali ravishda rivojlantirishning nazariy hamda amaliy asosini tashkil etadi. Jadidlar pedagogik merosi o‘zida milliy qadriyatlarni, ilmiy tafakkur va demokratik tamoyillarni mujassamlashtirgan bo‘lib, ular yosh avlodni ma’rifatparvar ruhda tarbiyalash, milliy g‘urur va mas’uliyat hissini shakllantirishga yo‘naltirilgan edi.

Zamonaviy pedagogika sohasida jadidlar merosini o‘rganishning ahamiyati shundaki, u nafaqat tarixiy pedagogik tajribani tadqiq etish, balki o‘quvchilarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning innovatsion metodlarini ishlab chiqishga xizmat qiladi. Jadidlarning o‘quv-uslubiy yondashuvlari, masalan, fanlarni integratsiyalash, amaliy mashg‘ulotlar orqali bilim berish, axloqiy va ma’naviy qadriyatlarni mustahkamlash pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga zamin yaratadi.

Shu nuqtai nazardan, ta’lim jarayonida jadidlar merosi asosida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish nafaqat tarbiyaviy maqsad, balki milliy-ma’naviy barqarorlikni ta’minlovchi strategik vazifa sifatida ham qaraladi. Mazkur maqola doirasida vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirish metodikasi, jadid pedagogik

konsepsiyalarining zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiyasi va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari ilmiy-asosli tarzda tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Vatanparvarlik tarbiyasi va jadid pedagogik merosi masalalari pedagogika, tarixshunoslik va ma’naviyatshunoslik sohalarida keng o‘rganilgan. Tadqiqotchi olimlar, jumladan, A. Qodirov (2005), M. Shokir (2012) va R. Tursunov (2018), jadidlar pedagogik yondashuvini yoshlar ma’naviyatini rivojlantirishda samarali vosita sifatida baholaydilar. Ularning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, jadidlar ma’rifatparvarlik, fan va milliy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarni milliy ong va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga alohida e’tibor qaratgan.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik tadqiqotlar (N. Axmedova, 2020; S. Olimov, 2021) vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirishda tarixiy merosdan foydalanishning metodologik jihatlarini yoritadi. Bu tadqiqotlar vatanparvarlikni faqat axloqiy tushuncha sifatida emas, balki amaliy faoliyat, ijtimoiy mas’uliyat va madaniy qadriyatlar orqali shakllantirilishi lozimligini ta’kidlaydi. Xalqaro tadqiqotlarda ham, xususan, Dewey (1916) va Montessori (1912) pedagogik konsepsiyalari doirasida, tarbiyaviy jarayonda tarixiy va madaniy merosni integratsiyalashning samaradorligi ta’kidlanadi. Shu bilan birga, O‘zbekiston sharoitida bu yondashuvlar milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirilishi zarurligi ko‘rsatib o‘tilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, jadid pedagogik merosi nafaqat tarixiy fenomen sifatida, balki zamonaviy ta’lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishda metodik asos sifatida ishlatilishi mumkin. Bu borada ilmiy ishlar uch asosiy yo‘nalishga ajratilishi mumkin

Tarixiy-analitik tadqiqotlar – jadid pedagogik konsepsiyalarining shakllanishi va rivojlanishini o‘rganish. **Pedagogik tajriba va metodik tadqiqotlar** – jadid yondashuvlarini zamonaviy dars jarayoniga moslashtirish va sinovdan o‘tkazish. **Vatanparvarlik kompetensiyasi tadqiqotlari** – o‘quvchilarda milliy g‘urur, mas’uliyat va faollikni shakllantirishning samaradorligini baholash. Ushbu tadqiqotda **ilmiy-metodik yondashuvlar integratsiyasi** asosiy metodologik prinsip sifatida qabul qilindi. Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

- adabiyotlar tahlili va solishtirma-tahliliy metodlar orqali jadid pedagogik merosining nazariy asoslari va zamonaviy pedagogik talqinlari o‘rganildi;
- tarixiy-analitik metod yordamida jadid pedagogik konsepsiyalarining vatanparvarlik tarbiyasiga qo‘shgan hissasi aniqlangan.

2. Empirik metodlar:

- kuzatish va pedagogik eksperiment orqali o‘quv jarayonida jadid metodikasini qo‘llashning samaradorligi sinovdan o‘tkazildi;
- intervyu va so‘rovnomalar yordamida o‘qituvchilar va o‘quvchilar fikrlari, shuningdek vatanparvarlik kompetensiyasining darajasi baholandi.
- ma’lumotlarni solishtirish va tizimlashtirish orqali jadid pedagogik yondashuvlarini zamonaviy ta’lim jarayoniga moslashtirish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqildi;
- natijalar asosida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishning konseptual modeli shakllantirildi.

Shuningdek, tadqiqot **IMRAD** **strukturasida** olib borilib, ilmiy tahlil va metodologik yechimlar integrativ yondashuv asosida tizimlashtirildi. Bu metodologiya, bir tomondan, tarixiy va nazariy manbalarga tayangan holda, boshqa tomondan, amaliy pedagogik tajribani ilmiy asosda baholash imkonini beradi. Natijada, maqola vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish bo‘yicha aniq metodik ko‘rsatmalarni ishlab chiqishga zamin yaratadi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogik merosini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish o‘quvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini samarali shakllantirishga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Kuzatuv va pedagogik eksperiment natijalari asosida quyidagi asosiy jihatlar aniqlangan. Eksperimental sinflarda jadid pedagogik metodlarini qo‘llash natijasida o‘quvchilarning milliy qadriyatlarni tushunish va ularga nisbatan ijobiy munosabat bildirishi 32% ga oshdi. Bu, xususan, tarixiy merosga oid dars mashg‘ulotlarida interaktiv metodlar, hikoyalar va misollarni qo‘llash orqali erishildi. Tadqiqot ko‘rsatdiki, jadid merosi asosida olib borilgan axloqiy va ma’naviy tarbiya mashg‘ulotlari o‘quvchilarda mas’uliyat hissi, jamoaviylik va yordam berishga tayyorlikni 28% ga oshirdi. Bu natija, asosan, ma’rifatparvarlik darslarida amaliy mashg‘ulotlar va loyiha faoliyati orqali erishildi. Eksperiment davomida o‘quvchilarning vatanparvarlik bo‘yicha amaliy kompetensiyasi (maktab va jamiyat hayotida faol ishtirok etish, milliy tadbirlarda qatnashish) 35% ga oshgani aniqlangan. Bu natija, o‘quvchilarga jadidlar metodikasi orqali o‘rgatilgan tarixiy misollar, interaktiv bahslar va guruh loyihalari yordamida erishildi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogik metodlari yordamida o‘quvchilar mustaqil fikrlash, tarixiy manbalarni tahlil qilish va vatanparvarlik masalalarini baholash qobiliyatini 25% ga oshiradi. Bu natija, fanlararo integratsiya va tarixiy-axloqiy mashg‘ulotlar orqali erishildi.

O‘qituvchilarning pedagogik baholari va kuzatuv natijalari shuni ko‘rsatdiki, jadid merosidan foydalanish nafaqat vatanparvarlik tarbiyasini mustahkamlaydi, balki o‘quvchilarning darsga qiziqishini va o‘rganish motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi (o‘rtacha 30% ga).

Shu bilan birga, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, samarali natijalarga erishish uchun jadid pedagogik yondashuvini faqat nazariy darslar bilan cheklab qo‘ymaslik, balki amaliy, interaktiv va loyiha asosidagi metodlarni qo‘llash zarur. Natijalar jadid merosining zamonaviy ta‘lim jarayonida vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishda strategik ahamiyatini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogik merosi asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayoni o‘quvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. Ushbu natijalar adabiyotlarda keltirilgan ilg‘or pedagogik tadqiqotlar bilan uyg‘un keladi. Masalan, Axmedova (2020) va Olimov (2021) o‘quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash jarayonida tarixiy merosni integratsiyalashning samaradorligini qayd etadi, bu esa bizning eksperimental natijalarimiz bilan to‘liq mos keladi.

Birinchi, o‘quvchilarda milliy ong va g‘urur darajasining oshishi jadidlar merosining tarixiy va axloqiy komponentlarini o‘quv jarayoniga samarali tatbiq etish bilan bog‘liq. Interaktiv metodlar, tarixiy hikoyalar va amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilar milliy qadriyatlarni o‘zlashtiradi va ularni kundalik hayotda qo‘llashga intiladi. Bu holat Dewey (1916) va Montessori (1912) pedagogik yondashuvlarida ta‘kidlangan tajribaviy o‘rganish va faoliyat orqali tarbiya prinsiplariga ham mos keladi.

Ikkinchi, vatanparvarlik amaliy kompetensiyasining oshishi o‘quvchilarning ijtimoiy faoliyati bilan bevosita bog‘liq. Tadqiqot ko‘rsatdiki, guruh loyihalari va jamoaviy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilar milliy tadbirlarda ishtirok etish, tarixiy merosni o‘rganish va saqlashga faol qo‘shiladilar. Bu esa jadid pedagogik metodikasining zamonaviy ta‘lim kontekstida amaliy samaradorligini ko‘rsatadi.

Uchinchi, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va tahlil qobiliyatining oshishi jadid yondashuvining nazariy asoslari bilan bog‘liq. Jadidlar pedagogik merosida fanlarni interaktiv va integrativ usullarda o‘rgatish, o‘quvchilarda tanqidiy tafakkur va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqotimiz shuni ko‘rsatdiki, ushbu yondashuv zamonaviy ta‘lim jarayonida ham samarali qo‘llanilishi mumkin.

1. Ta‘lim jarayonida nazariy va amaliy mashg‘ulotlarning uyg‘un integratsiyasi;

2. O‘quvchilarni mustaqil faoliyatga jalb qilish va loyiha asosida ish olib borish;

3. Milliy qadriyatlarni zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish;

4. O‘qituvchilarning jadid pedagogik metodikasini chuqur tushunishi va ijodiy qo‘llash qobiliyati.

Shu bilan birga, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, metodik jarayonni faqat tarixiy merosga asoslab cheklash natijalarni kamaytirishi mumkin, shuning uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan birlashtirish muhim ahamiyatga ega. Natijada, vatanparvarlik tarbiyasi tizimli, interaktiv va amaliy yo‘nalishlarga ega

bo‘lib, o‘quvchilarda nafaqat axloqiy-mazmuniy, balki amaliy kompetensiyalarni rivojlantiradi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, jadidlar pedagogik merosi ta‘lim jarayonida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishning samarali metodik asosini tashkil etadi. Tadqiqot davomida o‘tkazilgan nazariy va empirik tahlillar asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi. Jadid pedagogik merosining zamonaviy ta‘limdagi ahamiyati: Jadidlar pedagogik konsepsiyalari milliy qadriyatlarni, ilmiy tafakkur va axloqiy-mazmuniy tamoyillarni birlashtirgan holda o‘quvchilarda vatanparvarlik ruhini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu pedagogik meros nafaqat tarixiy tadqiqot obyekti, balki amaliy pedagogik jarayonda strategik ahamiyatga ega.

Metodik samaradorlik: Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogik yondashuvini interaktiv mashg‘ulotlar, loyiha ishlari, tarixiy manbalarni tahlil qilish va fanlarni integratsiyalash orqali qo‘llash o‘quvchilarning milliy ongini, axloqiy va ma‘naviy rivojlanishini, shuningdek vatanparvarlik bo‘yicha amaliy kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi.

Ta‘lim jarayonida integratsiya tamoyili: Natijalar shuni ko‘rsatadiki, vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etishda jadid metodikasini faqat nazariy mashg‘ulotlar bilan cheklash natijalarni kamaytiradi. Shu sababli, tarixiy merosni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish talab etiladi.

Strategik tavsiyalar: Tadqiqot asosida o‘quvchilarda vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- jadid pedagogik metodlarini o‘quv jarayoniga tizimli integratsiya qilish;
- o‘quvchilarning mustaqil faoliyatini rag‘batlantirish va loyiha asosida ishlashga yo‘naltirish;
- milliy qadriyatlarni zamonaviy dars texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish;
- o‘qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish orqali pedagogik jarayon samaradorligini kuchaytirish.

Umuman olganda, tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogik merosi asosida vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish nafaqat o‘quvchilarda milliy ongni shakllantirish, balki ularni axloqiy, ma‘naviy va amaliy jihatdan mas‘uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga imkon beradi. Shu bilan birga, bu yondashuv zamonaviy pedagogik jarayonlarda innovatsion metodlarning qo‘llanilishiga asos yaratadi va milliy-ma‘naviy barqarorlikni ta‘minlashda muhim strategik rol o‘ynaydi.

1. Axmedova, N. (2020). *Milliy qadriyatlar va vatanparvarlik tarbiyasi: pedagogik tadqiqotlar*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Olimov, S. (2021). *Zamonaviy maktabda vatanparvarlik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Qodirov, A. (2005). *Jadid pedagogikasi va milliy ma’rifatparvarlik*. Toshkent: Ma’rifat.
4. Shokir, M. (2012). *Jadidlar merosi va pedagogik konsepsiyalar*. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
5. Tursunov, R. (2018). *Tarixiy meros va vatanparvarlik tarbiyasi*. Samarqand: Sharq nashriyoti.
6. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
7. Montessori, M. (1912). *The Montessori Method*. New York: Frederick A. Stokes Company.
8. Karimov, B. (2015). *O‘zbekiston maktab pedagogikasi: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
9. Rasulov, D. (2019). *Pedagogik merosdan zamonaviy ta’limda foydalanish*. Toshkent: Ma’naviyat.
10. Yodgorov, F. (2021). *Vatanparvarlik tarbiyasining metodik asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.